

KINESKE STRANE DIREKTNE INVESTICIJE U EVROPSKIM ZEMLJAMA

Marko Janačković

Visoka poslovna škola strukovnih studija
Leskovac, Srbija
janackovic.marko@gmail.com

Tanja Janačković

Visoka poslovna škola strukovnih studija
Leskovac, Srbija
spasictanja7@gmail.com

Apstrakt

Kineske strane direktne investicije u svetu imaju dugu i uspešnu tradiciju. Tokom protekle decenije, Kina je postala jedan od najvećih izvoznika stranih investicija u svetu, uključujući i Evropske zemlje. Kini, ulaganja u Evropu donose mnogobrojne koristi koje se ispoljavaju u pribavljanju tehnologije, know-how, poboljšanju reputacije svojih brendova, uspostavljanju logističkog uporišta na evropskom tržištu. Posmatrajući sa aspekta zemalja domaćina, priliv kineskih investicija doneo je nove ekonomske prilike, naročito u onim Evropskim zemljama koje su imale slab ekonomski rast, suočene sa visokom nezaposlenošću nakon krize evra. U radu su prikazani globalni trendovi kineskih direktnih investicija, motivi koji su pokrenuli kineske investitore da ulažu u Evropske zemlje, potrebe EU za kineskim investicijama, kao i dobar primer privlačenja kineskih investicija u Srbiji.

Ključne reči: strane direktne investicije, Kina, Evropska Unija, Srbija.

CHINESE FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN EUROPEAN COUNTRIES

Abstract

Chinese foreign direct investment in the world has long and successful tradition. Over the past decade, China has become one of the largest exporters of foreign investment in the world, including European countries. China's investment in Europe brings a number of benefits in terms of technology, know-how, improving the reputation of existing brands, establishing a logistical market in the European market. Looking from the viewpoint of the host countries, the inflow of Chinese investments brought new economic opportunities, especially in those European countries that had poor economic growth, faced with high unemployment after the euro crisis. This paper presents global trends of Chinese foreign direct investment, the motives that have prompted Chinese investors to invest in European countries, the needs of the EU for Chinese investment, and good example of attracting Chinese investments in Serbia.

Keywords: foreign direct investments, China, European Union, Serbia.

JEL codes: F21

UVOD

Interesovanja kineskih investitora za ulaganja u Evropsku Uniju (EU) su značajno porasla tokom poslednje decenije. Od nepostojećeg igrača pre petnaest godina, Kina je sada postala jedan od najvećih izvoznika stranih direktnih investicija (SDI) u svetu. U Evropi, Kina je postala važan investitor u izgradnji luka, hotela, aerodroma i ovaj talas kineskih investicija dogodio se u kontekstu smanjenja investicija u svetu zahvaćenim finansijskom krizom koja se prelila iz Sjedinjenih Američkih država (SAD). Većina kineskih SDI prisutnih u Evropi dolazi u obliku akvizicija. U 2015. godini, preko 95% kineskih priliva SDI u EU su činile akvizicije [8]. Pri tome, akvizicija koja se odnosila na kupovinu italijanske kompanije Pireli od strane kineskog državnog preduzeća Chem China činila je više od jedne trećine ukupnih ulaganja Kine u EU u 2015. godini. Iz perspektive Kine, ulaganja u Evropu donose mnogobrojne koristi koje se ispoljavaju u sticanju tehnologije, know-how, poboljšanju reputacije kroz prepoznavanje brendova svojih akvizicija, uspostavljanju logističkog uporišta na širokom evropskom tržištu. Prliv kineskih investicija u zemljama domaćina doneo je nove ekonomske prilike i mogućnosti posebno u zemljama EU koje su pretrpele visoku nezaposlenost i slab ekonomski rast nakon krize evra.

Prethodno iznete tvrdnje jasno ukazuju da pred Evropom stoje izazovi u domenu privlačenja kineskih SDI u narednom periodu. Imajući to u vidu, u prvom delu rada dat je pregled kineskih SDI u Evropi. Nakon ukazivanja na ključne motive koji pokreću kineske investitore da ulažu u inostranstvo, u trećem delu rada dat je prikaz evropske potražnje za kineskim investicijama. Poslednji deo rada daje osvrt na rastući talas kineskih SDI u Republici Srbiji.

PREGLED KINESKIH STRANIH DIREKTNIH INVESTICIJA

Uvođenje politike otvorenih vrata 1979. godine u značajnoj meri je podstaklo kineske investitore da ulažu kako u visoko razvijene zemlje tako i u zemlje u tranziciji. Kineske SDI sada iznose preko 100 milijardi dolara godišnje, što Kinu stavljaju u red najboljih izvoznika stranih direktnih investicija u zemljama globalno. [10, str. 3]. Uprkos sadašnjoj neizvesnosti u globalnoj ekonomiji koju je prouzrokovala dugotrajna ekonomska kriza, Kina nastavlja da beleži istorijske maksimume svojih spoljnih investicija. Projekcije pokazuju da će Kina povećati svoju imovinu na globalnom nivou za tri puta, sa 6,4 milijardi dolara (USD) u 2015. godini na 20 milijardi do 2020. godine [10, str. 3]. Ovaj podatak pokazuje da se značajan deo porasta kineskih stranih investicija vezuje za investiranja na Evropskom kontinentu. Međutim, ne sme se zanemariti činjenica da promenjena uloga i porast kineskih stranih direktnih investicija u svetu i Evropi, se nije dogodilo preko noći, već kao rezultat dobro osmišljene i implementirane politike Pekinga. Značajnu ulogu u procesu ubrzane internacionalizacije Kine kao globalnog lidera imala je sposobnost zemlje da kontroliše rast svoje ekonomije preko državne intervencije. Politike otvaranja i izvoza investicija u druge zemlje su usvojene sa namerom zaštite lokalne

industrije i proširenja tržišnog prostora za izvoz kineskih proizvoda. U cilju zadovoljenja rastućih potreba svoje ekonomije, kineske investicije su usmeravane ka najudaljenijim delovima sveta u potrazi za nedostajućim sirovinama i gorivom. Nakon primene niza politika prilagođavanja i podstaknute značajnim državnim subvencijama, počev od 2012. godine kineska državna preduzeća, privatne kompanije, dobavljači komunikacionih uređaja, kompanije koje se bave nekretninama, su krenule sa investiranjem u druge zemlje. Međutim, treba naglasiti da kineska vlada i dalje ima dominantnu ulogu u donošenju strateških odluka, posebno onih koje se tiču tehnološke nadogradnje i strategije razvoja zemlje.

SDI koje potiču iz Kine u 2015. godini činile su 0,6% evropskih zaliha stranih direktnih ulaganja sa vrednošću od 34,9 milijardi USD. Ovaj mali obim zaliha, međutim, zamađljuje realnu sliku eksponencijalnog rasta kineskih SDI u protekloj deceniji, koji se poklapa sa oštrim padom stranih investicija širom sveta do 2012. godine nakon finansijske krize SAD i krize evra. Prodor kineskih SDI u Evropi je započeo 2008. godine, pri čemu više od polovine kineskih tokova SDI u Evropi i SAD-u se od 2000. godine odvijao u proteklih pet godina [14]. U EU, SDI iz Kine porasle su 90% u 2016. godini. Prema nekim pokazateljima, nakon 2008. godine Evropa je postala najbrže rastuća destinacija za kineske spoljne investicije [12]. Postoje podaci koji ukazuju da je Kina u prvih šest meseci 2016. godine uložila više od 70 milijardi USD u evropske kompanije [6]. Iza velikog broja kineskih kompanija koje investiraju u Evropi stoji državni novac. Prema podacima iz 2018. godine, od 670 kompanija koje su investirale u Evropskoj Uniji, više od 100 njih se nalaze pod kontrolom države [7]. “Kineske kompanije koje investiraju u inostrane energetske sektore i eksploataciju prirodnih resursa koriste tri kanala podrške Kineske razvojne banke (China Development Bank – CDB): prvi, obezbeđivanjem direktnih finansijskih sredstava, drugi, finansiranjem projekata razvoja transportne energetske infrastrukture, i treći se odnosi na obezbeđenje kredita stranim energetskim i rudarskim kompanijama, posebno onim koje kineskim firmama nude dugoročne ugovore o snabdevanju više vlasničke pozicije i ugovore o proizvodnji opreme” [1, str. 234].

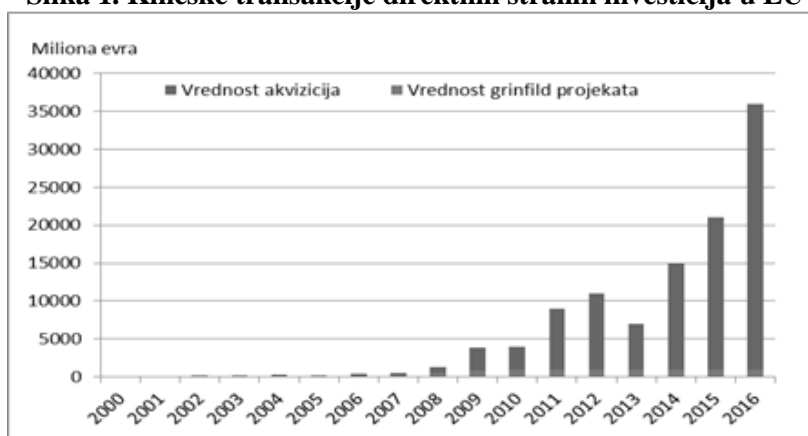
Bloomberg u istraživanju objavljenim početkom 2018. godine pod nazivom “Kako Kina kupuje svoj put u Evropu”, ukazuje na kineske kompanije koje su najviše investirale u Evropi, kao što su: China National Chemical Corporation, China Investment Corporation, Avic Capital Co., Silk Road Fund, China Petrochemical Corp., China Cinda Asset Management co. [18]. U okviru značajnog broja kineskih poslovnih aranžmana, posebno se ukazuje na Kineska investiranja u Velikoj Britaniji koja se ističe kao zemlja koja se protivila uspostavljanju mehanizma ograničavanja kineskih ulaganja. Jedan od značajnih projekata koji je zaživeo u Velikoj Britaniji dostigao je vrednost od 24 milijarde USD, a odnosio se na nuklearnu elektranu pod imenom Hinkley Point C.

Ulazak kineskih investicija na Evropski kontinent povezan je sa najrazvijenijim zemljama Evropske Unije: Nemačkom, Velikom Britanijom, Francuskom. U ovim zemljama, u poslednjih deset godina zabeležen je rast Kineskih investicija i taj trend rasta se i dalje nastavlja. Za samo jednu godinu, u Nemačkoj strane investicione aktivnosti su porasle sa 1,3 milijarde USD u 2015. godini na 12,1 milijardu USD u 2016. U južnim zemljama članicama Evropske Unije kineske investicije su ubrzano rasle nakon krize evra. Španija i Portugalija su postale važne destinacije za velike

kineske SDI, posebno u sektoru komunalnih usluga. Kina je, takođe, postala glavni izvor stranih investicija u Grčkoj, zemlji koja je najteže pogođena krizom. Do kraja 2016. godine, udeo kineskih stranih investicija u južno-evropskim zemljama dostigao je 40% ukupnih kineskih SDI u Evropskoj Uniji. Od skora, na svetskoj sceni kao važni učesnici i domaćini kineskih SDI, postaju zemlje Centralne i Istočne Evrope podstaknute inicijativom Belt and Road [12].

U vremenskom razdoblju od 2000. do 2016. godine, u okviru baze podataka koja prati strane investicije na relaciji Kina-EU registrovano je više od 1.400 pojedinačnih transakcija SDI od strane kineskih investitora u EU u vrednosti od 101 milijardi USD godišnje. [17, str. 26]. Podaci o kretanju ukupnih godišnjih SDI u pomenutom periodu se razlikuju u izveštajima koji objavljuju SDI Monitor, Mofcom i Eurostat. Ono što se može zapaziti je da u okviru SDI Monitora je registrovano više stranih investicija u vrednosti od 101 milijarde USD, u odnosu na podatke objavljene u Mofcomu i Eurostatu, gde vrednost ukupnih godišnjih SDI iznosi 58 odnosno 35 milijardi dolara.

Slika 1. Kineske transakcije direktnih stranih investicija u EU

Izvor: Seaman et al., (2017). „Chinese Investment in Europe: A Country Level Approach”, French Institute of International Relations.

Pored geografske raznolikosti, kineske SDI karakteriše i sektorska raznolikost. U početku, kineske investicije u Evropi su se fokusirale na finansijsku industriju i prirodne resurse. Nakon decenije kineskih investicija u Evropi, danas je izdvojeno nekoliko karakterističnih modela, imajući u vidu da su kineske SDI usmerene ka različitim privrednim sektorima: energetika, infrastruktura, automobilska industrija, turizam, hrana, nekretnine i dr.

Tabela 1. Kineske SDI u EU u sektoru industrije za period od 2010-2016. godine (u %)

Sektor	Priliv SDI u %
Informacione i komunikacione tehnologije	16%

Transport i infrastruktura	15%
Nekretnine	15%
Automobilska industrija	14%
Proizvodnja industrijske opreme	11%

Izvor: Seaman et al., (2017). „Chinese Investment in Europe: A Country Level Approach”, French Institute of International Relations.

U navedenoj tabeli može se videti da je najveći priliv kineskih SDI u sektoru informaciono - komunikacionih tehnologija sa 16% posmatrajući izabrani period. Na drugom mestu su transport i infrastruktura sa učešćem od 15%, a za njima slede nekretnine, automobilska industrija i proizvodnja industrijske opreme.

GLAVNI MOTIVI KINESKIH INVESTITORA ZA ULAGANJA U INOSTRANSTVO

Tradicionalno, značajan deo investiranja kineskih kompanija usmeren je ka Aziji, Latinskoj Americi i Africi, gde se istražuju održive tržišne prilike i gde postoji mogućnost lakšeg pristupa prirodnim resursima. Zemlje EU su odnedavno postale važan partner i održiva opcija za Kineska ulaganja, nudeći tržišta za kineske proizvode i sredstva koja nedostaju kineskim kompanijama kao što su: napredne tehnologije, menadžerska znanja i veštine, distribucione mreže i dr. Zbog ovih prednosti, Evropa se javlja kao važna destinacija za kineske SDI. Počev od 2000. godine, neposredno pre pristupanja Svetskoj trgovinskoj organizaciji (World trade organization – WTO), kineska vlada pokreće politiku sa namerom da ohrabri domaće kompanije kako bi one postale konkurentne na globalnom nivou. Uvođenje novih politika motivisano je težnjom podsticanja kineskih kompanija za investiranja u prekogranične aktivnosti u određene profitabilne sektore, kao na primer u određene industrije. Donošenje petogodišnjeg plana 2001. godine poslužilo je kao osnova za potvrdu važnosti politike “ići globalno”. Ova promena politike predstavlja deo reforme sprovedene od strane kineske vlade koja je uključivala i liberalizaciju ekonomije sa namerom stvaranja međunarodno konkurentnih kineskih kompanija.

U savremenim uslovima dominira shvatanje da se motivisanost kompanija za prekogranične investicione aktivnosti dovodi u vezu sa četiri motiva koje je identifikovao Dunning [6]: (1) potraga za prirodnim resursima, (2) defanzivno i ofanzivno traženje tržišta, (3) strateško traženje imovine i (4) traženje efikasnosti. U izveštaju o svetskim investicijama za 2006. godinu, UNCTAD identifikuje traženje tržišta, traženje efikasnosti i prirodnih resursa kao najznačajnije motive koji pokreću SDI iz zemalja u razvoju u manje razvijene zemlje [19]. Pri tome se navodi da je glavni interes visoko razvijenih zemalja njihova potreba za sticanjem dodatne imovine u inostranstvu. Rastuća potreba za nedostajućim prirodnim resursima kao glavni motiv kineskih SDI, podstakla je veća kineska ulaganja u druge zemlje. Početna

ulaganja kineskih multinacionalnih kompanija vezuju se za zemlje u razvoju u Africi i Latinskoj Americi sa namerom zadovoljenja prisutne gladi ovih zemalja za prirodnim resursima. Većina kineskih SDI u Africi su preduzeća u vlasništvu države koja aktivnosti u vezi traganja za dodatnim rezervama povezuju sa ulaganjima u okviru programa državne pomoći. To je posebno izraženo u zemljama sa izraženim rizikom političkog okruženja Angoli, Sudanu, Zimbabveu.

Jedan od glavnih razloga traženja novih tržišta za investicije ogleda se u preteranoj konkurenciji na domaćem tržištu koju čini veliki broj stranih multinacionalnih kompanija koje ulaze i ulažu u Kinu. Ove tendencije su dovele do pada profita i pojave prekomernih kapaciteta u nekim industrijski zrelim zemljama, kao što su tekstil i odeća. To je primoralo kineske kompanije da pronađu nova tržišta u inostranstvu uspostavljajući lokalne prodajne i distributivne centre, kao i prodajne baze [4]. U visoko razvijenim zemljama, pristup tržištima se nameće kao jedan od glavnih motiva za ulaganje. Anketa u vezi investicija u Velikoj Britaniji sprovedena od strane Liu i Tiana [11] potvrđuje da je ključni preduslov uspešne internacionalizacije kineskih kompanija njihovo ulaganje na tržištu zemalja EU.

Intenziviranje prekograničnih aktivnosti spajanja i akvizicija (Merchant and Aquisitions – M&A) od strane kineskih multinacionalnih kompanija je potvrda važnosti sticanja strateške imovine. Rui i Yip [16] u studiji koja je obuhvatala kineske multinacionalne kompanije Lenovo i Huawei, analiziraju akvizicionu aktivnost u inostranstvu koja je korišćena kao način da se kompenzuje nepovoljan položaj konkurencije i sticanja prednosti u proizvodnim mogućnostima. Zaključuju da postoje teškoće u sprovođenju ovih aktivnosti i naglašavaju značaj kombinovanja kineske kulture i menadžmenta sa iskustvom evropskih kompanija.

Analizirajući izbor kineskih multinacionalnih kompanija koje ulažu u inostranstvu, Cui i Jiang [5] na uzorku od 138 kompanija dokazuju da se preferiraju podružnice u potpunom vlasništvu kada se kao glavni motivi postavljaju sticanje imovine i traženje tržišta zemlje domaćina koje je visoko konkurentno. Zajednička ulaganja kao strategija internacionalizacije kineskih kompanija su pogodna za pokretanje aktivnosti na tržištima u inostranstvu koja odlikuje visok rast. Kina ima potrebu za prepoznatljivim brendovima, koje strane akvizicije mogu pojačati. Mnoštvo kineskih brendova Huawei, Lenovo, Haier, su stekle globalnu reputaciju, a imaju relativno kratku istoriju na međunarodnim tržištima. Preuzimanje švedskog proizvođača automobila Volvo, je poslužilo kineskom proizvođaču automobila Geeli da veoma brzo izgradi svoju reputaciju brenda u svetskim okvirima. Mnoge kompanije su kasnije implementirale ovaj model u svojim prekograničnim aktivnostima.

Kineske SDI konstantno rastu u poslednjoj deceniji na Evropskom tlu, iako su početne kineske SDI bile usmerene ka prirodnim resursima i sirovinama u Africi. Uvođenje politike Going out je omogućilo Kini da ostvaruje značajne ekonomske koristi koje uključuju: tehnološki napredak, znanje, reputaciju brenda, zaobilaznjeje trgovinskih barijera, diverzifikaciju rizika. Strane akvizicije su način da kineske kompanije dobiju naprednu tehnologiju kako bi dostigle zapadno-evropske kompanije u značajnom broju sektora. Kao primer se može navesti kupovina nemačkog robota Kuka 2016. godine, koja je omogućila kineskoj kompaniji Midea da koristi vodeću nemačku tehnologiju za automatizaciju svojih ogromnih proizvodnih operacija u Kini [2, str. 441]. Za Kinu je posebno važno pribavljanje novih tehnologija i unapređivanje

poslovnih veština. Danas, kineske kompanije kao vodeći inovatori predstavljaju glavne nosioce međunarodnog transfera tehnologije. Njihova uloga je, po prirodi stvari, veća u aktivnostima visoke tehnologije, gde one poseduju najveće prednosti. Uvođenje trgovinskih barijera 2013. godine na uvoz fotonaponskih solarnih panela u cilju zaštite evropskih kompanija od kineskog dampinga rezultiralo je značajnim prilivom kineskih SDI u ovaj sektor u Evropi. Još jedna značajna korist Kine po osnovu ulaganja u druge zemlje se odnosi na diversifikaciju portfolia i smanjenje rizika. Kineska ulaganja u ekonomiju SAD premašuju 3 triliona USD i najveći delom se radi o sredstvima koja su denominirana u državne i institucionalne obveznice. Preko svog državnog fonda China Investment Corporation (CIC), Kina upravlja sa još preko 400 milijardi dolara. Nakon pojave globalne finansijske krize u SAD 2008. godine, u nameri zaštite svoje ekonomije od preliivanja krize, Kina je uspešno sprovela politiku diversifikacije ovih fondova.

POTRAŽNJA EU ZA KINESKIM INVESTICIJAMA

Usled ubrzanog ekonomskog rasta, Kina je tokom poslednjih godina postala svetski značajan izvor investicija, a njene kompanije sve više kupuju u inostranstvu doprinoseći lokalnoj zaposlenosti i druge koristi za te privrede. Iz perspektive zemalja domaćina, ovaj novi izvor stranih ulaganja doneo je ekonomske mogućnosti, posebno zemljama EU koje su pretrpele visoku nezaposlenost i nizak ekonomski rast nakon krize evra. Porast kineskih investicija u Evropi poklapa se sa izbijanjem krize evra. Kriza evra uslovlila je povećanje obima evropskih sredstava raspoloživih za investiranje i tako stvorila mogućnosti za povoljne ugovore. Ponuda evropskih sredstava namenjena prodaji povećana je zbog pucanja „balona“ na nekretninama, kao i nastanka komercijalnih i industrijskih stečajeva i implementacije programa privatizacije.

Kriza evra je u nekim zemljama poprimila oblik bankrota. Niski ili negativan ekonomski rast doveli su do pojave začaranog kruga industrijskih i komercijalnih stečajeva, što je rezultiralo hroničnom nezaposlenošću, što je zauzvrat izazvalo dalja bankrotstva. Ova situacija je bila posebno goruća u Grčkoj, gde je jedan posao za drugim zatvoren. Kao rezultat toga, mnoštvo komercijalnih i industrijskih sredstava postalo je dostupno. Većina kriza u evrima je bila zapravo kriza javnog duga. Zemlje opterećene velikim dugom odlučile su da prodaju deo svoje državne imovine kako bi ublažile nastali dug. U slučaju spasavanja koje je trebalo učiniti, države su bile prisiljene od svojih kreditora da prodaju svoju javnu imovinu kao deo privatizacionih programa, posebno u Španiji, Grčkoj i Portugaliji. Sredstva stavljena na prodaju obuhvatala su transportnu infrastrukturu, komunalne usluge, turističke objekte. Ne treba zanemariti činjenicu da su mnoga od tih sredstava bila podcenjena jer su morala biti prodana pod pritiskom i prinudom.

Dok je zbog krize u evrima bilo dostupnih više javnih i privatnih sredstava, u Evropi je presušila unutrašnja potražnja za tim sredstvima, gde je manje lokalnih kupaca bilo u mogućnosti da investira. U isto vreme, kineska potražnja za evropskim sredstvima je rasla kao rezultat ekonomskih i političkih ciljeva. Namera evropskih kreatora

politika je bila da se olakšaju kineske investicije u Evropi i proaktivno traže kineski investitori kroz razne promocije i podsticaje. Posmatrano u kratkom roku, mnogi kreatori politika u Evropi kineske investicije su smatrali korisnim u kontekstu krize jer bi to moglo spasiti kompanije od bankrota, očuvati radna mesta i staviti novac u državne blagajne kroz programe privatizacije. Dugoročno gledano, kineske investicije se čine ključnim za evropske kompanije u njihovom nastojanju da uđu na prestižno kinesko tržište. Kao primer se može uzeti kineska kompanija Sanpover Grupp koja je tokom 2014. godine kupila poznati britanski lanac House of Fraser sa ciljem da pokrene brend globalno.

Kreatori evropskih politika započeli su aktivne promotivne kampanje kako bi privukli potencijalne kineske investitore. Zemlje koje se nalaze na niskom nivou razvoja, ukoliko žele da privuku više stranih investicija, moraju se uključiti u globalne privredne tokove jer samo na taj način mogu pravovremeno da reaguju na promene koje nastaju na svetskom tržištu [15]. Lokalni i nacionalni kreatori politika, takođe tragaju za novim kineskim investicijama kroz dodelu podsticaja, kao što su poreske olakšice i infrastruktura. Poreske olakšice imaju značajnu ulogu u privlačenju SDI, ali nikako ne treba preceniti njihov uticaj, jer u suprotnom to može imati negativne posledice po zemlju domaćina. U praksi postoje slučajevi gde su vlade pojedinih zemalja čak pokušavale da direktno ohrabre individualne kineske investitore nudeći im dozvole za boravak, pa čak i državljanstvo u zamenu za određene iznose ulaganja, na primer u nekretnine ili u kompanije koje zapošljavaju određeni broj radnika. Međutim, EU striktno reguliše vrstu ponuđenih investicionih podsticaja, uglavnom kroz svoju politiku državne pomoći. Kao rezultat podudarnosti između kineske potražnje za evropskim dobrima i evropske ponude dobara, kineske investicije su se povećale u Evropi, kako u javnom, tako i u privatnom sektoru. Udeo Španije, Irske, Portugala, Italije, Grčke, i Kipra u ukupnim kineskim ulaznim investicijama u EU porastao je sa 8% u periodu 2009-2011. godine na 33% u periodu 2012-2014. godine [14]. U Portugaliji, kineski investitori su iskoristili 45% ukupnih sredstava za privatizaciju u okviru Programa ekonomskog prilagođavanja i Međunarodnog monetarnog fonda u sektorima kao što su električna infrastruktura i finansijske usluge [13].

OSVRT NA KINESKE DIREKTNE STRANE INVESTICIJE U REPUBLICI SRBIJI

Prijateljski odnosi Srbije i Kine datiraju iz vremena postojanja bivše Jugoslavije i njenog priznanja Kine kao samostalne suverene države 1949. godine. Od tada, dve zemlje unapređuju odnose kroz različite oblike bilateralne i multilateralne saradnje na regionalnom i globalnom nivou. Za Kinu se može reći da je veoma značaj partner Srbije i jedan od glavnih stubova njene spoljne politike u Evropi. Na drugoj strani, posmatrajući južnu i istočnu Evropu kao region koji stremi stvaranju zajedničkog tržišta i visoke kupovne moći, Kina je vidi kao idealan prostor za plasman svojih proizvoda. U takvoj konstelaciji, Srbija kao zemlja u tranziciji, Kinu posmatra kao najvažnijeg finansijskog i spoljonotrgovinskog partnera iz Azije, koji joj može pomoći u ostvarenju njenih važnih strateških ekonomskih interesa. Imajući u vidu da Srbija prolazi kroz proces strukturne transformacije suočena nedostatkom finansijskih

sredstava za ostvarenje ovih značajnih interesa, kineske SDI se javljaju u ulozi značajnog razvojnog agensa srpske privrede.

Dolazak kineskih investitora povezan je sa komparativnim prednostima Srbije, koje mogu doprineti privlačenju većeg obima kineskih SDI. U geostrateškom pogledu, Srbija predstavlja atraktivnu destinaciju za lokaciju SDI. Nalazi se u središtu Balkanskog poluostrva, kroz koju prolaze najvažniji putevi koji povezuju srednju i zapadnu Evropu sa zemljama Bliskog i srednjeg Istoka. Pored povoljnog geostrateškog položaja, komparativne prednosti Srbije za privlačenje SDI se ogledaju u raspolaganju značajnog ljudskog potencijala. U tom smislu, za Srbiju se može reći da je zemlja u kojoj je veoma niska cena radne snage, što je slučaj i sa drugim zemljama u tranziciji. Bez obzira na ovu činjenicu, komparativna prednost Srbije kao male zemlje ispoljava se u visokom nivou stručne osposobljenosti njenog stanovništva. U uslovima oskudice energenata i sirovina u svetu, dolazi do rastućeg značaja prirodnih resursa neophodnih za održavanje kontinuiteta proizvodnje svake ekonomije. Za strane investitore, privlačnost srpske ekonomije se manifestuje i u zavidnom proizvodnom potencijalu u primarnom i uslužnom sektoru. Aktiviranje raspoloživih potencijala u ovom delu u velikoj meri bi poboljšalo tehnološku osnovu proizvodnje i time podigla konkurentnost srpske privrede. Značajna komparativna prednost Srbije u pogledu privlačenja stranih direktnih investicija sadržana je u značajnom tržišnom potencijalu i povezanosti domaćeg tržišta sa tržištima zemalja u okruženju. Sa tržišnim potencijalom koji se procenjuje na oko 7 miliona potrošača, Srbija se ubraja u grupu zemalja koje privlačno deluju za inostrane investitore.

Imajući u vidu da se region Zapadnog Balkana smatra interesantnim tržištem za kineske investicije, Kina je prva Azijska zemlja koja je podržala izgradnju putne infrastrukture na ovom prostoru kako bi ostvarila pristup evropskim tržištima. Srbija je veoma privlačna zemlja za kineska ulaganja, a u prilog tome govore realizovane investicije u vrednosti od preko dve milijarde evra u poslednjih nekoliko godina. Ulaganja kineskih investitora vezuju se za infastrukturu, prevashodno gradnju puteva i železnice, kao i energetiku i finansijski sektor. Prva velika kineska investicija vezuje se za gradnju mosta na Dunavu koji povezuje Zemun i Borču [9]. Izgradnju mosta finansirala je kineska kompanija China Road and Bridge Corporation, pri čemu je u ovaj projekat uloženo oko 240 miliona evra. Ulazak kineskog Hestila kao najvećeg proizvođača čelika u Aziji na srpsko tržište, vezuje se za kupovinu "Železare Smederevo" sa ukupnom vrednošću ulaganja oko 300 miliona evra. Srbija je 2017. godine potpisala komercijalni ugovor o ulasku i ulaganju kineske kompanije China Communications Construction Company Ltd u delu izgradnje novog putnog pravca na relaciji od Preljine do Požege na Koridoru 11, u vrednosti od 450 miliona evra, kao i deonicu autoputa od Surčina do Obrenovca. Završetkom Koridora 11 do granice sa Crnom Gorom, Srbija će dobiti moderan putni pravac Preljina-Čačak-Boljare čime će u značajnoj meri biti olakšan odlazak do Crnogorskog primorja. U prilog značajnim kineskim investicijama na tlu Srbije, treba pomenuti i najveći energetske projekat u regionu, Kostolac B, koji gradi kineska kompanija CMEC u saradnji sa elektroprivredom Srbije, sa procenjenom vrednošću od 700 miliona evra.

Kina je prepoznala Srbiju kao značajnog strateškog partnera u regionu Balkana sa namerom da ostvari proboj na tržište zemalja ovog regiona. Srbija zahvaljujući kineskim investicijama je postala lider u regionu, a namera je da se i u narednom

periodu radi na privlačenju više kineskih investicija. U prilog tome su najavljene investicije kineske kompanije Shandong Linglong Tyre u kupovinu fabrike guma u Zrenjaninu, kao i dokapitalizacija rudnika u Boru.

ZAKLJUČAK

Kineske investicije u poslednjih desetak godina postaju sve više značajne za Evropu jer je snabdevanje kineskog kapitala ispunilo evropsku potražnju za stranim investicijama nakon krize evra. Promovisanje i primena politike "Going out" je omogućila Kini da ostvaruje značajne ekonomske koristi koje uključuju: tehnološki napredak, znanje, reputaciju brenda, zaobilaznje trgovinskih barijera, diverzifikaciju rizika. Glavni cilj kineskih ulaganja je otvaranje vrata izvozu kineske industrijske robe na prostrano evropsko tržište. Zemlje EU su postale važan partner i dobra opcija za kineske investitore, nudeći atraktivna tržišta za kineske proizvode i sredstva koja nedostaju kineskim kompanijama. Upravo zbog ovih prednosti, Evropa se javlja kao važna destinacija za kineske SDI. Očekivanja su da će SDI iz Kine imati rastući trend u Evropi u narednom periodu. Srbija kao zemlja u tranziciji je veoma interesantna za kineska ulaganja zbog svojih komparativnih prednosti koje se odnose na njen povoljan gestrateški položaj, raspolaganje značajnim ljudskim, prirodnim i tržišnim potencijalom. Zahvaljujući kineskim investicijama, Srbija je postala lider u regionu po prilivu SDI i očekivanja su da će takav trend biti i u narednom periodu.

BIBLIOGRAFIJA

1. Antevski, M., Filipović, S. (2014). "Inostrane investicione aktivnosti kineskih kompanija", *Međunarodni problemi*, Institut za međunarodnu politiku i ekonomiju, Vol. LXIV, br. 3-4, str. 231-248.
2. Babić, B. (2010). "Odnosi Kine i Evropske Unije: geoekonomska osovina u razvoju", *Međunarodni problemi*, Vol. 62, Issue 3, pp. 418-462.
3. Cero, H., (2018). "Kineske investicije u Evropi: Može li se ponoviti Ruski scenarij?", preuzeto sa sajta: <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/kineske-investicije-u-evropi-moze-li-se-ponoviti-ruski-scenarij>
4. Chen, E.K.Y., and Lin, P. (2006). "Emerging TNCs from East Asia: Mainland China and Hong Kong", mimeo.
5. Cui, L. and Jiang, F. (2009). FDI Entry Mode Choice of Chinese Firms: A Strategic Behaviour Perspective, *Journal of World Business*, Vol. 44: pp. 434-444.
7. Dunning, JH. (1993). "Multinational Enterprises and the Global Economy", Wokingham: Addison-Wesley.
8. Ernst and Young, (2017). "China Go Abroad 5th Issue", preuzeto sa sajta: [https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-china-overseas-investment-report-issue-5-en/\\$FILE/EY-china-overseas-investment-report-issue-5-en.pdf](https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-china-overseas-investment-report-issue-5-en/$FILE/EY-china-overseas-investment-report-issue-5-en.pdf)
9. Gao, C., and Hanemann, T. (2016). "China's Global Outbound M&A in 2015," Rhodium Group, preuzeto sa sajta: <https://rhg.com/research/chinas-global-outbound-ma-in-2015/>
10. Gavrić, S. (2018). "Kinezi su već sad među najjačim ulagačima u Srbiji, sa više od dve milijarde investicija", preuzeto sa sajta: <https://www.blic.rs/biznis/privreda-i-finansije/kinezi-su-vec-sad-medu-najjacim-ulagacima-u-srbiji-sa-vise-od-dve-milijarde/v4dlzwx>

11. Guerero, D. (2017). Chinese Investment in Europe in the Age of Brexit and Trump, TNI Working Papers.
12. Liu, L. and Tian, Y. (2008). "The internationalisation of Chinese enterprises: the analysis of the UK case", *International Journal of Technology and Globalisation*, Vol. 4, No. 1, pp. 87-102.
13. Ma, Y., and Overbeek, H. (2015). "Chinese Foreign Direct Investment in the European Union: Explaining Changing Patterns", *Journal Global Affairs*, Vol. 1, Issue 4-5, pp. 441-454, preuzeto sa sajta: <https://doi.org/10.1080/23340460.2015.1113796>.
14. Martin, A. (2014). "Chinese Investments Soar in Crisis-Hit Europe", preuzeto sa sajta: <http://www.euractiv.com/section/euro-finance/news/chinese-investments-soar-in-crisis-hit-europe/>.
15. McKenzie, B., and Rhodium Group. (2017). "Bird's Eye View: Comparing Chinese Investment in North America and Europe", preuzeto sa sajta: <http://www.conventuslaw.com/report/birds-eye-view-comparing-chinese-investment-into/>
16. Novović, M., Dugalić, N. (2017). Konkurentnost privreda nerazvijenih zemalja u uslovima slobodne trgovine, *Ekonomski izazovi, Internacionalni Univerzitet u Novom Pazaru*, Godina 6, broj 11, str. 92-107.
17. Rui, H., and Yip, G.S. (2008). Foreign acquisitions by Chinese firms: A strategic intent perspective, *Journal of World Business*, Vol.43, Issue 2, pp. 213-226.
18. Seaman, J., Huotari, M., Iglesias, MG. (2017). "Chinese Investment in Europe: A Country Level Approach", *French Institute of International Relations*.
19. Tartar, A., Rojanasakul, M., Diamond, JS, (2018). "How China Is Buying Its Way Into Europe", preuzeto sa sajta: <https://www.bloomberg.com/graphics/2018-china-business-in-europe/>
20. UNCTAD (2006). "World Investment Report - FDI from Developing and Transition Economies: Implications for Development", Geneva: United Nations Conference on Trade and Development.

RESUME

China's interest in investing in the European Union (EU) has increased significantly over the last decade. Compared to the non-existent player fifteen years ago, China has become one of the largest exporters of foreign direct investment (FDI) in the world. In Europe, China has become an important investor in the construction of ports, hotels, airports, and this wave of Chinese investment has taken place in the context of global financial crisis that has spilled from the United States. Most of the Chinese FDIs present in Europe come in the form of acquisitions. In 2015, over 95% of Chinese FDI inflows into the EU were acquisitions. Projections show that China will increase its assets globally by three times, from 6.4 billion USD in 2015 to 20 billion by 2020. An important role in the process of accelerating China's internationalization as a global leader had the ability of the country to control the growth of its economy through state intervention. Chinese government has dominant role in making strategic decisions, especially those related to technological upgrades and country development strategies. According to some indicators, after 2008, Europe has become the fastest growing destination for Chinese foreign investment. There are data indicating that in the first six months of 2016, China invested more than 70 billion USD in European

companies. Behind the large number of Chinese companies investing in Europe stands state money. China's investment in Europe brings many benefits that are reflected in the acquisition of technology, know-how, improving the reputation of their brands, establishing a logistical basis in the vast market of Europe.

The increase in Chinese investments on the European continent coincides with the outbreak of the euro crisis. The euro crisis has caused an increase in the volume of European goods available for investment. The offer of European goods for sale has been increased due to the breakdown of "bubbles" on real estate, as well as the emergence of commercial and industrial bankruptcies and the implementation of the privatization program. The intention of European policymakers was to ease Chinese investment in Europe and proactively seek Chinese investors through various promotions and incentives. European policymakers consider Chinese investments to be very important and useful in the context of the crisis because they would help rescue many companies from bankruptcy and thus contribute to preserving jobs and placing money in state treasuries through privatization programs.

The arrival of Chinese investors on the territory of Serbia comes in conjunction with comparative advantages that Serbia has, which can contribute to attracting a larger volume of Chinese FDIs. Serbia as a country in transition is very interesting for Chinese investments because of its comparative advantages regarding its favorable geostrategic position, disposal of significant human, natural and market potential. Serbia is a very attractive country for Chinese investments, in support of realized investments worth over two billion euros in last few years. Investments by Chinese investors are related to infrastructure, primarily construction of roads and railways, as well as energy and financial sector. China recognized Serbia as an important strategic partner in the Western Balkans region with the intention to make a breakthrough on the market of other countries in the region.